

חיי שרה ג

ומזה נראה, שמה שאמר דוד „כי כן אעשה היום הזה“ היינו (לא רק הבטחה ששלמה ימלוך לאחר פטירת דוד, אלא) ששלמה הוכתר למלך בחיי דוד.⁸

וצריך ביאור: א) הרי אמר לו הקב"ה לדודי „כבר הגיעה מלכות שלמה בנך ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כ- מלא נימא“, דמשמע מזה שמלכות שלמה לא הותחלה עד לאחר פטירת דוד. ב) ובכלל הרי אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד!⁹ (וכמאמרי דבר אחד לדור כו'), וכנ"ל ש„אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא“?¹²

מצינו אכן כמה שמלכו בחיי אבותיהם (כמו יהושפט שהמליך את יורם בחייו שנתיים¹³, אחזיהו שמלך בחיי יהורם אביו¹⁴, עוזי בימי אביו אמציהו¹⁵, ועוד כיו"ב), אבל שם עברה המלוכה מהאב אל הבן, ונתבטלה מלוכת האב

א. בהפטורת פרשתנו (בריש ספר מלכים) מסופר ע"ד השתלשלות הדב-רים שהביאו לשבועת דוד לבת שבע „כי כאשר נשבעתי לך בה' אלקי ישראל לאמר כי שלמה בנך ימלוך אחרי והוא ישב על כסאי תחתי כי כן אעשה היום הזה“.

ובהמשך הכתובים: מסופר שדוד צוה לצדוק הכהן ולנתן הנביא ובניהו בן יהוידע להרכיב את „שלמה בני על הפ-רדה אשר לי“ „סימן לו שימלוך ותחלת הגדולה שאין הדיוט רוכב על סוסו של מלך“, „ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא למלך על ישראל גו' ואמרתם יחי המלך שלמה“, וכן עשו בפועל בחיי דוד, וכמ"ש בהמשך הכתובים, ועד ש-ינתן בן אביתר הכהן סיפר לאדוני' איך ששלמה מלך, „וגם ישב שלמה על כסא המלוכה“, „וגם ככה אמר המלך ברוך ה' אלקי ישראל אשר נתן היום יושב על כסאי ועיני ראות“, ואדוני' ירא את המלך שלמה ואחז בקרנות המזבח שלא יהרגהו שלמה ע"ז שמורד במלכותו.

(1) מ"א א, ה ואילך.

(2) שם, ל.

(3) שלכמה מנהגים אומרים גם המשך הפסוקים דמ"א בהפטורה, משא"כ לפי מנהגנו מסיימים (כמנהג הרמב"ם בסדר תפלות שלו בסוף ספר אהבה. ועוד) בפסוק לא – ראה בפרטיות לקר"ש כח"ה ע' 107. ויש"נ.

(4) שם, לג-לד. ובפרש"י.

(5) שם, לח ואילך.

(6) שם, מו, מח.

(7) ראה שם, נ ואילך. אלא שלפועל לא נהרג (ראה מ"א שם, נב „ויאמר שלמה אם יהי לבן חיל גו'... ולהעיר ממגילת יד, ריש ע"ב). וראה לקמן סעף ו והערה 47.

(8) ראה מלבי"ם בפסוקים הנ"ל (מו, מח. נא.

ועוד). וראה מצוד שם, ל.

ולהעיר שגם דוד נמשח בחיי שאול (ש"א טז,

יג). אבל עדיין לא מלך דוד אז. וראה ש"ב (ב, ד. ה,

ג) שנמשח עופ"ם כשקבלוהו למלך בפועל, ובשו"ת

אבני נזר דלקמן הערה 16 (אות יב) שעד אז לא ה'

לו דין מלך. וראה מגילת שם „עדיין שאול קיים

כו'... ולהעיר מגבורת ארי ליומא כב, ב. ועוד.

ואכ"מ.

(9) שבת ל, סע"א.

(10) ראה חולין ס, ב. פרש"י בראשית א, טז.

ועוד.

(11) סנהדרין א, ח. רש"י וילך לא, ז.

(12) ראה חכמת מנוח לשבת שם.

(13) פרש"י מ"ב ח, טז.

(14) פרש"י שם ט, כט.

(15) פרש"י שם יד, כב; טו, ח.

החדשים ה' לו דין מלך²⁴, אלא שבנוגע לשעיר יש דין מיוחד שאינו אלא במי „שאינ על גביו אלא ה' אלקיו“²⁵, וכיון שדוד ה' אז נרדף וה' ירא מפני אבשלום לא מקרי „אין על גביו אלא ה' אלקיו“ בפועל.

ופשיטא שאין זה דומה כלל להא ש- מצינו מלכי בית דוד ומלכי ישראל בזמן אחד, ולדעת הרמב"ם²⁶ „נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל כו' הרי זה מלך וכל מצות המלכות נוהגות בו“ – כי שם שני המלכים הם בשני מקומות שונים, זה ביהודה וזה בישראל [נוסף על החילוק בסוג המלוכה שזה ממלכי בית דוד וזה ממלכי ישראל, ששונים במה- תם, כדלקמן בארוכה].

ב. לכאורה ה' אפשר לבאר זה, ע"פ דברי הגמ'²⁷, „עתידי הקביה להעמיד להם דוד אחר שנאמר²⁸ ועבדו את ה' ואת דוד מלכם אשר אקים להם, הקים לא נאמר אלא אקים א"ל ר"פ לאביו וה- כתיב²⁹ ודוד עבדי נשיא להם לעולם כגון קיסר ופלג קיסר“, „מלך ושני לו כן דוד החדש מלך כדכתיב ודוד מלכם אשר אקים ודוד המלך שני לו כדכתיב נשיא להם ולא כתוב מלך“ (פרש"י)³⁰. שמזה מובן, שגם במלכות בית דוד עצמה, יש אפשרות של שני גדרים במל-

(כיון שלא ה' ראוי למלוך מחמת חולי וכי"ב), וכמבואר במפרשים³¹, שהוא ע"ד מ"ש בתשובת הרשב"א³² (והובא ב- רמ"א³³) ב„ש"ץ שהזקין ורוצה למנות בנו לסייעו לפרקים . . שאם ממלא מקומו בשאר דברים בנו קודם לכל אדם“, ו- עדין הוא לענין ירושת המלוכה, דכאשר אין האב יכול למלוך מאיזו סיבה זוכה הן במלוכה בתורת ירושה (בחיי האב): משא"כ בנדיד, אף שהי' זה בעת ש-ה מלך דוד זקין³⁴, מפורש בדברי הימים³⁵ שדוד מלך בפועל גם אחרי שנמשח שלמה למלך³⁶.

ואין זה דומה להזמן שברח דוד מפני אבשלום בנו (באמצע ימי מלכותו), ואי- תא בירושלמי³⁷ ד„אותן ששה חדשים ש- ה' דוד בורח מפני אבשלום בשעירה ה' מתכפר כהדיוט“, שהרי זה ה' בעל כרחו (מחמת בריחתו מפני אבשלום), אבל אין מסתבר שיעביר המלוכה מידו ברחצו בחייו.

ובפרט ש"א³⁸, שגם באותן ששת

(16) ראה שו"ת דברי נחמ" אה"ע סמ"ח בסופו. שו"ת אבני נזר יו"ד שש"ב אות פה ואילך (וע"ש אות פז הרא"י מיתם בן עוזי" ע"פ הוריות י, א). וראה צפע"נ להוריות יא, ב ד"ה התם שבת.

(17) ח"א סי' ש.

(18) אורח טניג סכ"ה.

(19) מ"א בתחלתו.

(20) דה"א קאפיטל כח-כט. וראה אברבנאל למלכים כאן.

(21) ראה מלבי"ם שם כט, כו-כח. ולכאורה גם זה דיומליכו שנית לשלמה בן דוד וימשחו לה' לגנ"ד (דה"א שם, כב), שנמלך לא רק ע"י אנשי ירושלים, ה' גם בחיי דוד (ראה רד"ק עה"פ. אברבנאל כאן).

(22) ר"ה פ"א ה"א. הוריות פ"ג ה"ב.

(23) ראה שו"ת אבני נזר שם בהגהה לאות כז. ועוד. אבל ראה מאירי הוריות יא, סע"א. פרשת דרכים דרוש יא בסופו. ועוד.

(24) שלכן שמעי שקללו אז ה' לו דין מורד במלכות וחייב מיתה – ראה ש"ב יט, כב. מ"א ב, ח. שם, לו ואילך (ובמפרשים שם). צפע"נ להוריות י, א ד"ה פרט. אבל להעיר מרש"י ש"ב יט, כג.

(25) משנה הוריות י, א. וראה רמב"ם הל' שגגות פט"ו ה"ו.

(26) הל' מלכים פ"א ה"ח.

(27) סנהדרין צח, סע"ב.

(28) ירמ"י ל, ט.

(29) יחזקאל לו, כה.

(30) וראה ראב"ד שם ספ"א. צפע"נ עה"ת ויחי מט, ט. לקריש חל"ה ע' 206 ואילך.

כתב לעיל בנוגע לכל מלך (ולא רק מלכות אלא כל שררה ומינוי שבישר-אל), ומהו החידוש בדוד המלך לגבי שאר המלכים?

לכאורה יש לומר, דאף ש"המלכות ירושה", מ"מ אפשר להיות שהמלכות תפסק מזרעו כי לא יהי' לו בן הראוי למלא מקום אבותיו בחכמה וביראה, וזהו החידוש במלכות בית דוד, שהקב"ה הבטיחו ש"לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם", משא"כ בשאר מלכים (וכן ב"שאר שררות), שאף שהיא ירושה, אין הכרח והבטחה שלא תפסק מזרעו.

אבל קשה לומר שזו בלבד היא כוונת הרמב"ם – שהרי תוכן ענין זה כותב הרמב"ם בהמשך הפרק³⁴, וז"ל, "מלכי בית דוד הם העומדים לעולם שנאמר כסאך יהי' נכון עד עולם אבל אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו", ואמאי הכפיל את דבריו עוה"פ אודות הבטחה זו לדוד, שמלכותו תכון לעולם?

ועוד זאת: מזה שהרמב"ם כייל הך ענין ש"לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם" עם פרטי דיני ירושת המלכות, משמע, שאין זה ענין צדדי (שהקב"ה הבטיחו שבפועל תכון מלכותו לעולם), אלא זה נוגע לעצם גדר ירושת המלכות אצל מלכי בית דוד. והיינו שיש חילוק עיקרי בין ירושת מלכות בית דוד ל"ירושת המלכות בשאר מלכים (ושאר עניני שררה ומינוין שבישראל).

ונת' בזה במ"א³⁵ ע"פ דיוק לשון ה"רמב"ם, "כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם", והיינו שדוד זכה לא רק

כות, קיסר ופלג קיסר, ולפ"ז אפשר לומר מעין זה גם בתחלת מלכות בית דוד, במלכות שלמה ודוד, ששניהם היו מלכים, אלא שהם ע"ד קיסר ופלג קיסר.

אבל גם זה דוחק, כי פשוט ששני "מלכים" אלו אינם שווים בתוקף מלכותם, וכלשון הגמ' "פלג קיסר" (חצי קיסר), "ושני לו", ולא מצינו שבאותו הזמן הי' אחד משניהם (דוד או שלמה) באופן ד"שני לו".

ג. ויש לומר בזה, בהקדם ביאור דברי הרמב"ם בנוגע לירושת המלכות, וז"ל³¹: "מאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם שהמלכות ירושה שנאמר³² למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל . . . ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכל המינוין שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם, והוא שיהי' הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה", ואח"כ ממשיך הרמב"ם בנוגע למלכות בית דוד "כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם שנאמר³³ כסאך יהי' נכון עד עולם ולא זכה אלא לכשרים כו' אע"פ שלא זכה אלא לכשרים לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם, הקב"ה הבטיחו בכך כו'".

ולכאורה דברי הרמב"ם צריכים ב"אור: מאי קמ"ל הרמב"ם באריכות דבריו אודות מלכות דוד, "כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם כו' ולא זכה אלא לכשרים כו'" – הרי הן הן הדברים ש-

(31) ה' מלכים שם ה"ז.

(32) שופטים יז, כ.

(33) ש"ב ז, טז.

(34) בה"ט.

(35) ראה לקו"ש חכ"ח ע' 109 ואילך. וש"נ.

ועפ"ז מובן קשר הדברים ברמב"ם, שבהמשך לדיני ירושת המלכות (ושאר שררות ומינויין שבישראל), כותב ע"ד ירושת מלכות בית דוד, ומדייק שהיא באופן ש"לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם" – שאין זו הבטחה צדדית, אלא ענין המוכרח מצד עצם גדר דמלכות בית דוד:

כאשר המלוכה היא רק באופן של מינוי למילוי תפקיד, הרי זה דבר נוסף על מציאות האדם, ובמילא שייך בזה הפסק: משא"כ במלכות בית דוד, ה"ז שהם מלכים בעצמם, זה נעשה מהותם ועיקרם, שכח המלוכה וההתנשאות מוטבע בעצם נפשם, ובמילא אין שייך בזה הפסק, והוא עובר בדרך ממילא מאב לבנו.

ה. ע"פ כל הנ"ל מובן, שיש חילוק יסודי בגדר ירושת המלכות בין מלכי בית דוד ושאר מלכים (וכן כל השררות והמינויין) שבישראל:

בשאר מלכים שאינו אלא ירושת תפקיד ה"ז דומה לכל ירושת נחלה, שה"מוריש יש לו "בעלות" על תפקיד פלוני (ע"ד שאר רכושו ונכסיו שהוא הבעלים עליהם), שהוא מוריש לבניו (וכהדגשת הרמב"ם כאן) "כל הקודם בנחלה קודם לירושת המלוכה":

משא"כ אצל מלכות בית דוד אין זו כמו ירושת נכס, אלא הוא ענין הבא בדרך ממילא, שע"י ש"זכה דוד בכתר מלכות", הרי המלכות לו ולבניו ה"זכרים עד עולם", שבדרך ממילא נטבע בהם כח המלוכה עד עולם.

[ועפ"ז י"ל, דמ"ש הרמב"ם ב' בנוגע למלכי בית דוד, "ולא זכה אלא ל' כשרים" אינו ענין לתנאי ירושת המלכות

ל"מלכות" אלא ל"כתר מלכות", ש"כתר מלכות" לא נמצא אלא במלכי בית דוד בלבד. ועד"ז כותב הרמב"ם אח"כ³⁶ "נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל כו' ה"ז מלך וכל מצות המלכות נוהגות בו אע"פ שעיקר המלכות לדוד כו'" – הרי שאף שחלים כל דיני המלך על המלך משאר שבטי ישראל, מ"מ אין בו "עיקר המלכות" שזה שייך לזרע דוד בלבד.

ולכן כותב הרמב"ם בספר המצות³⁷ שכל מלך שאינו מזה הזרע הנכבד, ל' ענין מלכות נכרי קרינא ב' כמו שכל זרע אחר בלתי זרע אהרן לענין עבודה זר קרינא ב' – כי מלכות בית דוד היא חפצא אחרת בענין המלוכה.

ד. וההסברה בזה:

ענין המלכות יכול להיות בשני אופנים: (א) התפקיד של מלוכה, שהן הפעולות והנהגות המלוכה (בלשון הכתוב³⁸ "אשר יצא . . ואשר יבא לפניהם", וכן הפרטים שביארם שמואל הנביא³⁹). (ב) מלך בעצמו⁴⁰, היינו שהוא איש מנושא בעצם (ובדרך ממילא הוא מתנהג כמלך).

וזהו הענין ד"כתר מלכות" שזכה בו דוד, "לו ולבניו הזכרים עד עולם" – לא רק שהם ימלכו בפועל, אלא שהם יהיו מלכים בעצמם. והוא "עיקר המלכות" ה"שייך לזרע דוד בלבד, כי אינו רק הנהגת המלוכה, אלא ההתנשאות שבנפש, שניתן בדוד וזרעו עד עולם.

(36) ה"ח.

(37) מל"ת שס"ב. וראה השקו"ט בביאור הר"פ פערלא לטהמ"צ לרס"ג ח"ג פרשה ז (ק"ח, ג). ואכ"מ.

(38) פינחס כז, יז ובספרי (ורש"י) שם.

(39) ש"א ח, יא ואילך. רמב"ם הל' מלכים

ספ"ד.

(40) ראה המשך תער"ב פקכ"ב. ובכ"מ.

(41) בה"ז שם.

שכתב לפני², "והוא יהיה" הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה" – אלא הם שני דברים שונים: התנאי ד"ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה" נוגע לירושת תפקיד המלוכה, דרך מי שיש בו חכמה ויראה יכול להנהיג המלוכה כראוי; אבל כוונת הרמב"ם, "ולא זכה אלא לכשרים" היא לענין ירושת "כתר מלכות", שכח המלוכה המיוחד למלכי בית דוד אינו עובר אלא לזרעו ה"כשרים", ולא לזרעו שאינם כשרים, שהם אינם זוכים בכתר מלכות ("שלא זכה אלא לכשרים").

ועפ"י י"ל שזו היתה פעולתו של דוד בהמליכו את שלמה בחייו:
אע"פ שזכה שלמה בכתר מלכות תיכף משנולד, להיותו זרע כשר, והי' לו כח המלוכה בעצם, מ"מ, כל זמן שדוד הי' בחיים ומלך בפועל, הרי כח ה"מלוכה של שלמה הוא רק "בכח" ולא "בפועל", כי אין הכרח שימלוך בפועל [דלא מיבעי אצל שלמה שהיו לו עוד אחים ואין וודאות שהוא יהי' המלך, אלא גם אם הי' מדובר בבן יחיד, הרי אפשר שימות בן בחיי האב ולעולם לא ימלוך בפועל]:

ו. והנה ע"פ הנ"ל נחתנין לעוד הפרש יסודי בין מלכי ישראל ומלכי בית דוד – בנוגע למצב הבן בחיי האב:

אצל שאר מלכים (וכל השררות) ש"גדר מלכותם אינו אלא התפקיד דמלוכה, מובן, שכל זמן שהאב חי וקיים, א"א שיחול על הבן שום גדר של מלכות (כ"ז שאביו עדיין מולך), כי תפקיד המלוכה לא יתכן אלא לאחד. וגם אם הוא בן הראוי למלא מקום אבותיו – הרי כל זמן שאביו מולך אין להבן כלום בענין המלכות (כמו בירושת נכסים, שכ"ז שהמוריש בחיים אין להבן שום בעלות על נכסי האב), והוא רק בגדר ראוי לירשו³.

משא"כ אצל מלכי בית דוד, כיון שיש אצלם כתר מלכות, שכח המלוכה מוטבע בעצם נפשם, הרי זהו ענין הקיים גם בחיי אביו⁴.

אבל על ידי בחירת דוד בשלמה בנו וציוויו למושחו, חל עיי"ז על שלמה שם מלך, היינו לא רק שעתידי הוא לירש את המלוכה מדוד, אלא יש עליו שם מלך בפועל (כיון שזכה ב"כתר מלכות").

ואין זו סתירה להכלל שאין שני מלכים משתמשים בכתר אחד – כי ה"דיוק בזה הוא "משתמשים בכתר אחד", דהיינו הנהגת המלוכה בפועל, שזה אינו שייך להיות על ידי שנים בבת אחת (ובפרט שאין דיעותיהן שוות וכו')⁵, ואין מלכות אחת נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא: אבל עצם שם מלך, שתלוי ב"כתר מלכות" וכן המלוכה שניתן לדוד ולזרעו עד עולם, אפשר לחול על שנים בזמן אחד.

[ובעומק יותר יש לומר, ש"שם מלך" החל על שלמה אינו בסתירה לשם מלך דדוד – כי היינו הך, ד"כתר מלכות" של שלמה אינו אלא "כתר מלכות" של דוד (וכן בכל מלכי בית דוד, ש"כתר מלכות"

42 אלא שבזה שינוי בין ירושת נחלה לירושת שרה (ראה בהנסמן בהערה 16), שירושת נחלה היא רק לאחר מיתה, וירושת שרה אפשרית גם בחיים, שממלא מקום אבותיו בשררה זו.

43 ר"ל שגם בשאר מלכי בית דוד הנ"ל (ס"א) לא נפקה המלוכה מהאב כשנעשה הבן מלך, משא"כ במלכי ישראל, דכאשר הבן ירש המלוכה

בחי האב נפקה לגמרי מהאב. וראה צפ"נ ל"הוריות י, א ד"ה פרט.

44 ראה סנהדרין לה, א. ספרי (ורש"י) פינחס כו, יח. ועוד. ובמלא אין גדר שרה והנהגת ה"מלוכה של א' שווה לחבירו.

ידועים דברי הרמב"ם⁴⁹, "אין מלך למי שמאמין תורת משה רבינו אלא מזרע דוד ומזרע שלמה דוקא" (והוא בכלל העיקר הי"ב מהי"ג עיקרים⁵⁰). ובוזה מתורץ לשון הגמ'⁵¹, "דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותו", דלכאורה איך מתאים להוסיף, "ושלמה" (כאילו זוהי מלכות נפרדת), והרי מלכות שלמה היתה ירושה דמלכות דוד (ומשיחת שלמה היתה רק, "לסלק המחלוקת" מפני אדוני⁵²)? אלא משום שמלכות שלמה (ומשיחתו) יש בה גם התחלת ענין חדש, כי הנצחיות דמלכות בית דוד, "עד עולם" נפעלת דוקא ע"י דוד ושלמה יחד⁵³.

ועפ"י יש לומר, שמטעם זה היו שניהם מלכים בזמן אחד⁵⁴, כי בזמן זה בא לידי ביטוי ענין זה שבמלכותם, ש- בגלל שניהם היא מלכות נצחית.

(משיחות י"ב וט"ו תמוז תשמ"ה)

שלהם הוא אותו הכתר, וכמרומו ב- חז"ל⁴⁵ שהסימן למלכי בית דוד הוא ש- כתר דוד, "הולמתו", כי כתר מלכות של מלכי בית דוד הוא עצם אחד, וי"ל ש- הוא עצם כח המלוכה, שלמעלה מהת- חלקות].

וכן בעניננו, שהנהגת המלוכה היתה בפועל (רק) על ידי דוד⁴⁶ (ואם מצינו ענינים של הנהגת המלכות אצל שלמה בחיי דוד, אין זה אלא בשליחותו של דוד אביו⁴⁷, ולא כמלכות נפרדת)⁴⁸; אבל מ"מ חל שם מלך על שלמה בחיי דוד (לאחרי שנמשח⁴⁹), כיון שיש אצלו "כתר מלכות".

ז. ויש להוסיף ביאור בזה שמצינו ענין כזה — מלך בחיי האב (כשלא נפקע המלכות מן האב) — רק אצל דוד ו- שלמה:

(45) ע"ז מד, סע"א. וראה גם סנהדרין כא, ב ובפרש"י. וראה הנסמן בהערה 40.

(46) כדמוכח בדה"א כח"ט, כנ"ל.

(47) אבל שליחות זו אינה אפשרית בכל אדם, אלא מי שהוא, "כמותו" דהמשלה, היינו מלך כמותו, כמו שלמה שהי' מלך כמותו ד"דוד". וכמו שב- שליחות בכלל צריך השליח (לכל לראש) להיות כמותו דהמשלה, וחש"ו לאו בני שליחות נינהו, כמשנ"ת במק"א.

(47) וי"ל שלכן לא נהרג אדוני' מדין מורד במלך (ראה לעיל הערה 7). ואכ"מ.

(48) שלדעת הרמב"ם הוצרך לזה בנוגע ל- שלמה לסלק המחלוקת (הל' כלי המקדש פ"א ה"א. הל' מלכים ספ"א).

(49) סהמ"צ שבעה ערה 37 — ע"פ הוצאת קאפח (ועד"ז בהוצאת העליר). ולפנינו — בנינו קצת.

(50) ברמב"ם פיהמ"ש פ' חלק.

(51) מגילה יד, א. וש"נ.

(52) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ה ע' 108 ואילך.

(53) להעיר מזה שאמר (וח"א קנו, רע"א. רכה,

סע"ב. ועוד) דבזמן שלמה קיימא סיהרא באשלמותא (וראה גם שמור"פ פט"ו, כו), והרי זה שייך בין לדוד (דור י"ד) ובין לשלמה (דור ט"ו), שהרי מילוי ושלימות הלכנה היא חצי כ"ט י"ב תשצ"ג (ב"י אריח סתכ"ז) שהוא בין י"ד לט"ו, קודם לשלמות ט"ו יום.

תולדות

ולכן בא ענין זה דוקא ב(תחילת) פ' תולדות, לפי שעיקרה של פרשה זו – „אלה” – הוא סיפור „תולדות יצחק”, קורותיו של יצחק:

(בפ' חיי שרה המדובר הוא בהמשך לעניניו של אברהם: מפ' ויצא מתחיל הסיפור ע"ד יעקב: ובפרשת תולדות הוא סיפור קורותיו של יצחק, ועד ש' אחד מהפירושים ב„ואלה תולדות יצחק” הוא – „לידי ימיו וקורותיו”)

וזהו הדגשת הכתוב, שבסיפור עניניו של יצחק („תולדות יצחק”) נוגע לדעת ש' „אברהם הוליד את יצחק”, שיצחק „דומה” לאברהם.

ב. בנוגע לענינו ועבודתו של יצחק מצינו דבר והיפוכו:

ידוע שמדתו של יצחק היא מדת היראה, „ופחד יצחק”. שזהו ההפרש בין עבודתו של אברהם לשל יצחק: עבודת אברהם היא במדת האהבה והחסד, „אברהם אוהב”¹, ושל יצחק – במדת היראה והפחד.

אמנם לאידך – כמה ענינים ביצחק מורים על קשר ושייכות למדת האהבה והחסד:

(א) תחלתו, (ומן) לידתו: אמרו חז"ל „בפסח נולד יצחק”, וידוע² אשר שלש

א. ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק. וביארו חז"ל: שכפל לשון הכתוב בא ללמדנו, שנוסף על שהי' „יצחק בן אברהם”, הי' מודגש אשר „אברהם הוליד את יצחק”, כי הי' דומה לאברהם בקלסתר פניו – „לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה . . . הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם”.

וכבר הקשו במפרשים: ענין זה, ביטול דברי ליצני הדור „מאבימלך נתעברה שרה”, הי' מתאים להשיענו ב' סמיכות לסיפור לידת יצחק – ולמה חיכה הכתוב עד עתה – פרשת תולדות – לבטל אמירה זו?

ומשמע, דעם היות שסיבת יצירת „קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם” היתה כדי לבטל דברי ליצני הדור – זה נוגע (גם) לענין עקרי ולענין הקיים גם לאחר ביטול דבריהם – נוגע לעצם ענינו ועבודתו של יצחק.

(1) כ"מ פז, א. תנחומא פרשתנו א. פרש"י ריש פרשתנו.

(2) לשון רש"י.

(3) ראה מפרשי רש"י כאן. אלשיך ועוד כאן.

וראה גם לקר"ש ח"כ ע' 101 ואילך.

(4) וכפשטות לשון רש"י שתחילת יצירתו של יצחק היתה דומה לאברהם, ודברי ליצני הדור היו רק בעת עיבורה של שרה („מאבימלך נתעברה שרה”). וכן מפורש בתנחומא שם (הובא ברא"ם כאן).

ולפי דברי הגמ' (כ"מ שם) – הי' זה תיכף לאחר עשיית המשתה גדול שאז „היניקה בנים שרה” (וירא כא, ז) – „ועדיו היו מרגנים כו' מיד נהפך קלסתר פנים כו'”. וראה חזקוני מהרש"א שם.

(5) להעיר מפרש"י ר"פ נח „ד"א ללמדך כו'”.

(6) ספורנו כאן.

(7) ויצא לא, מב. וראה ת"א ותיב"ע שם. ועוד.

(8) ישעי' מא, ח.

(9) ר"ה יא, רע"א (וראה תוס' שם). רש"י וירא

יח, י. ועוד.

(10) טאור"ח סתי"ז. וכ"ה בוצ"ג רנו, ריש ע"ב.